УДК 639.1(438)

Проців Г.Ф.
Старший викладач кафедри німецької та французьких мов Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу
Проців О.Р.
Головний спеціаліст Івано-Франківського ОУЛМГ

# Особливості розвитку польської мисливської термінології у Галичині XIX – початку XX століття

Певний вид людської діяльності має свою специфічну термінологію, яка розкриває властиві лише їй визначення. У статті проаналізовано особливості формування польської мисливської термінології у Галичині та головні чинники, які впливали на її формування. Проілюстровано заходи, які вживали мисливські товариства, наукові організації для збереження польської мисливської термінології як на території Галичини, так і на території інших країн, де проживали носії польської мови.

Ключові слова: Мисливська термінологія, Галичина, полювання, мова.

**Процив Г.Ф., Процив О.Р. Особенности развития польской охотничьей терминологии в Галичине XIX – начала XX века.**

Любой вид человеческой деятельности имеет свою специфическую терминологию, которая раскрывает присущие только ей определения. В даной статье проанализировано формирование польской охотничьей терминологии в Галичине и основные факторы, которые повлияли на ее формирование. Показаны мероприятия, которые использовали охотнические товарищества, научные организации для сохранения польской охотничьей терминологии как на территории Галичины, так и на территории других стран, где проживало польскоязычное население.

Ключеві слова: Охотничья терминология, Галичина, охота, язык.

**Protsiv G.F., Protsiv O.R. Characteristics of the development of Polish hunting language in Galicia from the 19th till beginning of the 20th century**

Annotation
Certain type of human activity has its own specific terminology which opens the definitions which are characteristic only for it. At this article it was analysed the characteristics of formation the Polish hunting terminology in Galicia and the main factors which had influence on its formation. It was showed the measures which hunting societies and scientific institutions used for preservation of Polish hunting terminology as in the territory of Galicia as in the territory of other countries where native Polish speakers lived.
Key words : hunting terminology, Galicia, shooting,language.

Еволюційний розвиток суспільства у галузі мисливства змінює методи полювання, для чого застосовуються найрізноманітніші мисливські знаряддя, зброя і т.п., що зумовлює виникнення та використання новоутворених слів, які входили і зникали з ужитку. Іншим формуючим чинником формування польської мисливської мови виступав вплив чужих культур, важливе значення мали адміністративні та політичні чинники.

Дана проблематика широко висвітлювалась у періодичній пресі Республіки Польща, а саме: у журналах «Łowiec» («Мисливець»), який виходив у Львові як друкований орган Галицького мисливського товариства з 10 січня 1878 року, а також у журналі «Łowiec Polski» («Мисливець польський»), що виходив у Варшаві як орган цісарського товариства правильного полювання Польщі з 1899 року. У цих журналах друкували публікації таких дослідників як Й.-В.Кобилянський, С.Гоппе, І.Шлезігєр, З.-А. Папара, Б.Дяковський, Д.Борковські, В.Мількe, В. Козловський, Л.Семенський, М.Рейман, А.Вага, А. Кринський, Я. Стольчман.

Метою даної роботи є висвітлення головних чинників, які впливали на формування на території Галичини польської мисливської мови та мисливської термінології.

Будь-яка сфера діяльності людини впливає на культуру та мову нації. Не винятком у цьому є мисливство. Воно відоме з часів існування людського роду на землі. У Польщі, і зокрема в Галичині, (Польща входила у XIX столітті у склад Австрії, Прусії, Росії) мисливство з найдавніших часів знаходилось на високому рівні організації. Ця галузь та пов'язані з нею різні дії та функції, мисливські знаряддя, способи полювання, тварини, перебування у лісах, спілкування з природою – все це на протязі тривалого часу сприяло розвитку специфічної мисливської термінології, так званого «мисливського сленгу».

Польська мисливська мова - дуже насичена і охоплює всі сторони мисливського життя, утворюючи скарб мисливства. У мисливській мові зустрічаються такі слова, які не зустрічаються у повсякденній, і її розуміють лише окремі люди – мисливці. Однак, Польща за досліджуваний у статті період, переживає складні політичні перепетії. Вона поділена між Росією, Прусією та Австрією і відчуває тиск імперій у всіх сферах життя, і зокрема, в культурній та мовній площині. Саме тому мисливська етика вимагала не лише вшанування надбання багатьох мисливських поколінь, але також опіки над мисливською мовою. Це був не прояв снобізму, а намагання зберегти та відстояти національні цінності. У 1925 році у Варшаві вийшла книга «Про давні полювання та давню дичину» Богдана Дяковського. У цій книзі у розділі «Мисливська мова та мисливські прислів'я» читаємо: «Нічого дивного у цьому немає, що для потреб мисливців утворилась окрема мисливська мова, яка є дуже багатою і оригінальною та має багато гарних і образних зворотів та висловів» [1].

Ми розглядатимемо формування польської мисливської термінології на території Галичини, на яку впливала німецька мова як панівна мова в Австро-Угорській імперії, тоді як на території Царства Польського на польську мисливську термінологію мала вплив російська мова.

Мисливство разом з розвитком мисливських відносин та технічного прогресу пройшло швидку еволюцію. Стара зброя і мисливські знаряддя

втратили своє значення і споживчу вартість, і тому разом із ними пішли в небуття і їхні назви. В той же час з розвитком мисливства увійшли в життя зовсім нові вирази та термінологія, яких бракувало у польській мові [2].

Мисливська мова була утворена мисливцями вже дуже давно. Пізніше вона удосконалювалась, утворюючи обширну мисливську термінологію та обростаючи такою великою кількістю слів, яку не знає жодна мова світу. Дуже багато було пошановувачів цієї мисливської мови, які нею послуговувались для написання своїх художніх творів. Завдяки багатьом художнім творам, в яких використовувалась мисливська термінологія, ця мова збереглась до наших днів.

Існувало ряд причин, які спричинились до того, що така багата польська мисливська мова підлягала германізації у другій половині XIX століття. Насамперед польські мисливці перейняли  німецькі способи полювання, а відповідно і прийняли до польської мови німецькі слова. Вищі навчальні заклади, у яких готували провідних фахівців у галузі лісового та мисливського господарства, були у Відні; викладання у них проводилось німецькою мовою. У Львові ж функціонувала лісова школа, навчання у якій проводилось польською мовою і тривало три роки [3].

Професійні мисливці були виховані на німецьких підручниках, і  не бажали утруднюють себе застосуванням польської термінології, а використовували  лише німецькі вирази, які з часом прописались у польській мові і дістали громадянський статус.

Польські мисливці іноді не знали навіть найелементарніших польських виразів у галузі мисливства. В країнах, які шанували мисливські традиції, так як наприклад у Німеччині, цієї проблеми взагалі не існувало. Німецькі мисливці не терпіли у своїх лавах легковажного ставлення до мисливської мови, а молодий мисливський адепт мав обов’язково засвідчити своє знання мисливської мови на спеціальному екзамені. Без такого екзамену йому не видавали мисливське посвідчення, яке було необхідне для проведення

полювання. Мисливська мова у Німеччині була стандартизована, хоча й існували в окремих землях свої відмінності.

Саме тому постає питання створення польського словника мисливської термінології. Також крім мисливського словника потрібно було також видати новий мисливський підручник, який би ґрунтувався на виключно польських виразах. В подальшому роботу потрібно було сконцентрувати на тому, щоб загальна більшість мисливців використовувала польські терміни, щоб польська мисливська мова була не книжною, а живою. Для популяризації мисливської мови слід було видавати старі польські твори, в яких є справжні польські мисливські вирази [4].

Першим, хто започаткував працю на ниві польської мисливської термінології, був Віктор Козловський. Він заохочував вживати мисливську польську мову, з погордою говорив про лісників, які не хотіли вживати польські мисливські терміни, бо вважав, що мисливська мова утворилась із звичаїв народу [5]. У 1822 році у Варшаві вийшла його праця «Перші початки мисливської термінології». Вже сама назва говорила про те, що В.Козловський не вважав її завершеною, а лише початком майбутніх досліджень у цій галузі [6].

Через три роки видав свій двотомник «Мисливська наука» Ігнаци Бобятинський, в яких розмістив мисливські вирази, що стосувались оленя, лося, косулі, кабана, зайця та інших тварин. Також у цій праці він використав слова та вирази, які зібрав особисто. У 1829 році вийшла рідкісна праця під назвою «Полювання», яка нараховувала 31 сторінку, її автором був Зиґмунд Антоні Папара. Вона містила 84 пояснення, які стосувались головним чином мисливських виразів, які не застосовували два попередні автори (тобто, Козловський та Бобятинський). Пізніше граф Йозеф Дунін Борковські написав у 1838 році на високому науковому рівні статтю «Про польську мисливську мову та про мисливський світ». У цій праці автор стверджує, що «мова мисливців черпається з джерела природи, а її слова добре слугують для опису природи» [7].

Огляд тогочасної професійної мисливської польської літератури вказує на те, що питання впровадження польських мисливських термінів набуває ваги у суспільстві. Так, Антоні Вага – відомий природолюб перевидав у 1842 році «Пташине мисливство» Циганського з передмовою, в якій він велику увагу приділив мисливській термінології. Цю традицію продовжує Вільгельм Мільке, автор книги «Крайове мисливство», що вийшла у Варшаві у 1843 році, на сторінках 36-81 він присвятив спеціальний розділ мисливській термінології.

Мисливські перли мови сарматських мисливців описав Микола Рейман у своїй книзі «Мисливське господарство з древньою історією польського мисливства» [8].

У 1848 році вийшов у місті Лєшно «Путівник мисливця» Лукіана Семенського, який у розділі «Декілька слів про мисливську мову» пише: «Очевидно, що вживання мисливських термінів робить мисливську мову більш барвистою, а батьківську мову не позбавляє багатства» [9].

Списки польських мисливських виразів подають у своїх працях Йозеф Шлезігер («Полювання з гончаком», Варшава 1856 р., «Мисливець з рушницею», Варшава 1880) [10], та Олександр Убиш («Гончак», Львів 1880р.).

У 1913 році Єжи Оренштейн-Ореньські працював над мисливським словником, але через вибух Першої Світової війни він залишився незавершеним. Зате професор, доктор Йозеф Ростафінський залишив по собі неоціненну працю – «Словник древньої мисливської термінології». А вже у 1917 році у місті Познань було видруковано «Мисливський польсько-німецький та німецько-польський словник» князя Людвіка Недбала, який став його великою заслугою. Найбільш практичною у цій книзі є порівняльна таблиця найважливіших мисливських термінів, які стосувались частин тіла і повадок та поведінки тварин, головним чином виразів, які пов’язані з полюванням з мисливськими собаками, соколами. Багато виразів стосувались

старої мисливської зброї. У додатку до цього словника була вміщена також термінологія мисливських тварин [11].

У 1928 році була навіть утворена у цій справі відповідна комісія, в яку входили відомий полоніст – професор А. Кринський та Я. Стольчман, але надії, які покладались на роботу цієї комісії, не були виправдані, а обсяг виконаних нею робіт був невеликим. Гарну статтю на цю тему було написано Йозефом Владиславом Кобилянським у статті «Мисливська мова як мисливський спадок і скарб народу», яка надрукована в № 5,6 1935 році в журналі «Ловець Польський». Він охарактеризував роботу над термінологічним мисливським словником як таку, що носить франгментарний характер. Результат такого легковажного ставлення та недбальства до польської мисливської термінології призводить до її перекручення та занепаду. Автор пише, що «на даний час треба щиро визнати, що справа мисливської термінології та мови не має державної опіки і є запущеною» [12].

Варто зазначити, що мисливство належало до елітного виду розваг, які дозволити собі могли багаті люди та вершки суспільства. Важливо, що саме їх турбувала чистота мисливської польської мови, оскільки розробка та втілення будь-якого проекту в життя вимагало коштів. Заможні патріотично налаштовані люди польської національності належали до мисливських товариств та мали змогу сплачувати чималі членські внески, вносити пожертви для видання відповідних книг чи журналів чи фінансувати їх.

Активну участь у розвитку та поширенні польської мисливської термінології відігравали мисливські товариства та їх друковані органи. Дуже багато статтей, які стосуються мисливської мови вміщено у таких журналах як «Ловець Великопольський», «Мисливський огляд і польське мисливство», «Ловець Польський», у мисливських календарях.

У журналі «Ловець» (друкованому органі Галицького мисливського товариства, який виходив з 1878 по 1939 рік) відповідно редагувалась мисливська польська мова. Він став взірцем у справі очищення мисливської

мови і з нього інші видання повинні були брати приклад. У «Ловці» від 1896 року у статті «Мова у тортурах боротьби» з гіркотою написано про каліцтво іншомовними словами і перекручування мисливської мови.

В одному із своїх номерів редакція газети «Ловець» надрукувала заклик до всіх мисливців та співпрацівників, щоб на ниві мисливської мови з допомогою своїх дописувачів відновити багато старих мисливських виразів, які застосовувались у польській мові, дати поштовх для використання багатьох нових мисливських виразів, які були б підхоплені польськими мисливцями, і тим самим виштовхували з їхнього вживання іншомовні слова. Особливо це стосувалось германізмів, які закоренились у польській мові. У тексті відозви було записано: «Дбаймо про нашу мову, так як вона на рівні з нашою землею є найбільшим скарбом, що нам передали наші предки. У ній наша самобутність та наша самоідентифікація» [13].

У 1907 році в журналі «Ловець» розпочався друк мисливського словника, укладеного графом Артуром Сумінським. Ця праця нараховувала 1592 мисливські вирази, була розміщена у 21 номері та була завершена лише через два роки, у 1909 році. У цьому словнику було подано до відома читачів збірку мисливської термінології, яка в той час втратила своє практичне використання, а для багатьох мисливців ця термінологія мала більше історичне ніж практичне значення.

Після того як був опублікований останній номер, в якому друкувався словник, редакція «Ловця» звернулась до мисливців з проханням поправити недоречності у тільки-но надрукованому словнику. У декількох номерах друкувались мисливські вирази німецькою мовою, щоб читачі виправляли перекладені слова з німецької на польську мову. Але широкий мисливський світ прохолодно поставився до цієї пропозиції. Знайшлось лише чотири дописувачі, які надіслали до редакції свої замітки.

На жаль, після того, як у «Ловці» був надрукований мисливський словник, складений графом Артуром Сумінським, у справі утвердження мисливської мови не було зроблено жодного кроку вперед [14].

Після виходу словника у 1910 році у «Ловці» з'явилась стаття «У справі очищення мисливської мови». У ній йшлось про потребу очищення польської мисливської мови та про те, щоб «дати їй давню красоту і поставити її на такий рівень, якого вимагає наш теперішній стан розвитку мисливства» [15]. Для цього слід було усунути всі іншомовні вирази, які можна було замінити давніми польськими виразами, а також узгодити їх відповідно до технічних норм.

З ініціативи п. Северина Крогульського, голови Малопольського мисливського товариства, було вирішено зайнятись справою мисливської мови. Він нагадав, що з початку заснування товариства воно домагалось опрацювання мисливської термінології. Керівництво товариства серйозно займалось цією справою, але у зв'язку із смертю графа Леопольда Стаженського ця справа занепала. Пан Крогульський вважав, що Польща на рівні з іншими культурними народами світу також повинна мати свій словник мисливської мови [16].

Як вже відзначала редакція «Ловця Польського», було утворено відповідний комітет, який мав на меті зайнятися створенням словника польської мисливської мови. Ця праця очевидно мала реалізовуватись частинами і вимагала тривалої тяжкої праці. Подана у словнику мисливська мова повинна бути живою, використовуватись у повсякденному житті, а не тільки бути надрукованою у словнику. До створення мисливського словника ставились певні вимоги: потрібно було точно визначити термінологію мисливських тварин, догляду за нею, видів мисливських угідь, термінологію собаківництва , стрілецтва, вогнепальної зброї, мисливських знарядь і т. д. Не потрібно однак впадати в крайнощі і вживати лише слова із давнини. Потрібно створити живу мову для щоденних потреб мисливців, витлумачити багато слів, які стосуються догляду за тваринами, мисливських знарядь і роботи мисливських собак. Повинні існувати місцеві говірки, які будуть вживатись в окремих частинах Польщі, так як вони є джерелом літературної

мови. Але архаїзми потрібно осучаснити для їх щоденного вжитку, щоб ними міг користуватись воєвода, староста, возний і багато інших людей [17].

Проблеми існували не тільки з польською, але й з українською мисливською термінологією на території Галичини. У додатку до «Нового часу» від 15 квітня 1937 року у дописах читачів пропонувалось: «Пильну увагу треба присвятити українській ловецькій  термінології. Пропоную вести ловецький словник». Проте редакція сама не могла братись за це діло, хоча б тому, що в різних околицях краю існували різні визначення, тому вона висловила побажання, щоб якнайбільше мисливців та прихильників ловецького спорту допомогло їй у цьому. Кожен бажаючий міг написати відомі йому ловецькі визначення й надіслати їх на адресу Львівського українського мисливського товариства «Тур» для редакції додатку «Ловецтво» [18].

Висновки

У Галичині, починаючи з ХІХ століття, над польською мисливською термінологією тяжіє німецька мова, оскільки місцеві мисливці переймають німецькі способи полювання, німецькі назви та визначення, послуговуються німецькими підручниками з мисливства. Навчання лісників та єгерів ведеться, за невеликим винятком німецькою мовою. Прогресивно та патріотично настроєна польська мисливська верхівка об’єднується у мисливські товариства та бачить своє завдання у збереженні та створенні польської мисливської термінології, виданні польських термінологічних мисливських словників та підручників, сприяє та фінансує видавництво друкованих мисливських періодичних видань польською мовою, оскільки розглядає мисливську мову у якості  самобутності та самоідентифікації нації. Не зважаючи на труднощі, ХІХ століття залишило солідні праці, які стосуються польської мисливської термінології.  Початки у цьому напрямку зроблені і українською громадою, хоча дана проблематика потребує подальшого дослідження з урахуванням специфіки роботи по збереженню

української мисливської термінології в наш час. Але це вже тема для іншої статті.

## Список використаної літератури


1. Kobylański J.W. Język łowiecki chlubą myśliwych, a skarbem narodu. – Warszawa: zakład drukarski Wyszyński i s-ka, 1935. – s.15.

2.Odezwa//Łowiec – 1909. – №3. – s.25-26.

3.Wyżcza szkoła lasowa we Lwowie//Łowiec. – 1910. – № 17. – s.207.

4.W sprawie oczyszczenia języka łowieckiego//Łowiec – 1910. – №4. – s.40-41.

5.Kozłowski V. Pierwsze początki terminologij łowieckiey. – Warszawa: Drukarnia Glücksberga, księgarza i typografa królewskiego uniwerytetu, 1822. – 146s.

6.O słownictwie łowieckim//Łowiec. – 1878. – №4. – s. 49-50

7.Kobylański J.W. Język łowiecki chlubą myśliwych, a skarbem narodu. – Warszawa: zakład drukarski Wyszyński i s-ka, 1935. – s.11-13.

8.Reuman M. Gospodarstwo łowieckie z historią starożytną łowiectwa polskiego. – Warszawa: Drukarnia Orgelbranda, 1845. – 645s.

9.Przewodnik myśliwca. – Leszno i Gniezno: Nakładem i drukiem E. Günthera, 1848. – 158s.

10.Szlezigier I. Myśliwy ze strzelbą. – Warszawa: Drukiem A.Pujewskiego, 1880. – 254s.

11. Niedbał X.L. Słownik polsko-niemiecki i niemiecko-polski najczęściej używanych wyrazów i zwrotów gwary myśliwskiej. – Poznań: Drukarnia katolicka B.Wieniewicza, ulica Podgórna 7. – 183 s.

12.Kobylański J.W. Język łowiecki chlubą myśliwych, a skarbem narodu. – Warszawa: zakład drukarski Wyszyński i s-ka, 1935. – s. 15.

13.Do myśliwych współpracowników i korespondentów naszych//Łowiec – 1912. – №21. – s.241-242.

14.Kobylański J.W. Język łowiecki chlubą myśliwych, a skarbem narodu. – Warszawa: zakład drukarski Wyszyński i s-ka, 1935. – s 20.

15.W sprawie oczyszczenia języka łowieckiego//Łowiec – 1910. – №4. – s.40-41.
16.O słownictwie łowieckim// Łowiec Polski – 1928. – №32. – s.528.
17.Hoppe S. W obronie naszego zaniedbanego języka myśliwego//Echa polskich łowisk wydane z okazji 30-lecia istnienia wielkopolskiego związku myśliwych: 1906-1936. – Poznań: Nakładem wielkopolskiego związku myśliwych, 1936. – s.31-33.
18.Треба ловецького словника//Новий час. – 15 квітня 1937 року «Ловецтво» Сторінка ловецького спорту

http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/20_15/351_Pro.pdf

Г.Ф. Проців, О.Р. Проців Особливості розвитку Польської мисливської термінології у Галичині XIX – початку XX століття // Науковий вісник НЛТУ: збірник науково-технічних праць. Вип. 20.15. – Львів, 2010. – с.351-357.